



## FUQAROLARNING TIBBIY XIZMATDAN FOYDALANISH HUQUQI VA UNING KAFOLATLARI

QXU Milliy g'oya, ma'naviyat asoslari  
va huquq ta'limi yonalishi 3-bosqich  
talabasi Turdiyev Abdulfayz

**Annotatsiya:** Mazkur maqola fuqarolarning tibbiy xizmatdan foydalanish huquqi va ushbu huquqning davlat tomonidan kafolatlanishi masalalariga bag'ishlangan. Tibbiy xizmatdan foydalanish huquqi inson huquqlari tizimining ajralmas qismi bo'lib, sog'liqni saqlashga oid xalqaro konvensiyalar va milliy qonunchilik orqali kafolatlanadi. Maqolada tibbiy xizmatdan foydalanishdagi tenglik, sifatli tibbiy xizmatni ta'minlash va uning iqtisodiy-ijtimoiy omillarga bog'liqligi yoritiladi. Shu bilan birga, tibbiy xizmatdan foydalanish huquqining buzilishi holatlari va ularning oldini olish bo'yicha chora-tadbirlar tahlil qilinadi.

**Kalit so'zlar:** Tibbiy xizmat, fuqarolik huquqlari, sog'liqni saqlash kafolatlari, xalqaro konvensiyalar, ijtimoiy tenglik, milliy qonunchilik, davlat majburiyatlari.

**Аннотация:** Данная статья посвящена вопросам права граждан на пользование медицинскими услугами и государственной гарантии этого права. Право на доступ к медицинской помощи является неотъемлемой частью системы прав человека и гарантируется международными конвенциями в области здравоохранения и национальным законодательством. В статье подчеркивается равенство в использовании медицинских услуг, предоставлении качественных медицинских услуг и его зависимость от экономических и социальных факторов. При этом анализируются случаи нарушений права на пользование медицинскими услугами и меры их предотвращения.

**Ключевые слова:** Медицинское обслуживание, гражданские права, гарантии здоровья, международные конвенции, социальное равенство, национальное законодательство, государственные обязательства.

**Annotation:** This article is devoted to the issues of citizens' right to use medical services and state guarantee of this right. The right to access medical care is an integral part of the human rights system and is guaranteed by international



conventions on health and national legislation. The article highlights equality in the use of medical services, provision of quality medical services and its dependence on economic and social factors. At the same time, cases of violations of the right to use medical services and measures to prevent them will be analyzed.

**Key words:** Medical service, civil rights, health guarantees, international conventions, social equality, national legislation, state obligations.

Har bir insonning sog‘lig‘i – jamiyatning eng muhim qadriyatlaridan biri hisoblanadi. Fuqarolarning tibbiy xizmatdan foydalanish huquqi nafaqat ularning shaxsiy farovonligini ta‘minlashda, balki mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida ham katta ahamiyat kasb etadi. Ushbu huquq Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan qabul qilingan “Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi” (25-modda) va “Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar to‘g‘risidagi xalqaro pakt” (12-modda) orqali himoyalangan. Bu huquq davlatlar zimmasiga fuqarolarga teng va sifatli tibbiy xizmatni taqdim etish majburiyatini yuklaydi.

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 48-moddasida belgilangan bizning madaniy huquqlarimizdan, fuqarolarning tibbiy xizmatdan foydalanish huquqi kafolatlangan. Shuningdek, "Fuqarolarning sog‘lig‘ini saqlash to‘g‘risida"gi Qonun va sog‘liqni saqlash tizimini isloh qilish bo‘yicha davlat dasturlari orqali ushbu huquqning amaliy ta‘minoti yo‘lga qo‘yilgan. Ammo tibbiy xizmatdan foydalanishda tenglikni ta‘minlash, qishloq va shahar hududlaridagi sog‘liqni saqlash infratuzilmasi o‘rtasidagi tafovutlarni bartaraf etish, sifatli dori-darmonlardan foydalanish imkoniyatini oshirish kabi qator dolzarb masalalar mavjud.

Global miqyosda sog‘liqni saqlash tizimi xalqaro hamkorlikni talab etuvchi soha bo‘lib, Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti tomonidan ishlab chiqilgan strategiyalar davlatlarga tibbiy xizmat sifatini oshirishda yordam beradi. Taraqqiy etayotgan davlatlar uchun ayniqsa, tibbiy xizmatni moliyalashtirish, kadrlar yetishmasligi va texnologik rivojlanishning sustligi kabi muammolarni hal qilish muhimdir.

Mazkur maqolada fuqarolarning tibbiy xizmatdan foydalanish huquqini ta‘minlashning huquqiy asoslari, davlat kafolatlari, xalqaro va milliy tajriba hamda mavjud muammolarni bartaraf etish yo‘llari batafsil tahlil qilinadi. Shu orqali sog‘liqni saqlash sohasida adolat va barqarorlikka erishish imkoniyatlari o‘rganiladi. Bu mavzu nafaqat huquqiy, balki ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatga ham ega bo‘lib,



insonlarning asosiy ehtiyojlarini qondirishda sog‘liqni saqlash tizimining roli va samaradorligini ko‘rsatishga qaratilgan.

Konstitutsiyamizda inson salomatligi kabi bebaho ne‘matga maxsus to‘xtalinib, har bir insonning malakali tibbiy xizmatdan foydalanish huquqi qayd etilgan. O‘zbekiston Respublikasi fuqarolari tibbiy yordamning kafolatlangan hajmini qonunda belgilangan tartibda davlat hisobidan olishga haqli. Davlat sog‘liqni saqlash tizimini, uning davlat va nodavlat shakllarini, tibbiy sug‘urtaning har xil turlarini rivojlantirish, aholining sanitariya-epidemiologik osoyishtaligini ta‘minlash choralarini ko‘radi. Davlat jismoniy tarbiya va sportni rivojlantirish, aholi o‘rtasida sog‘lom turmush tarzini shakllantirish uchun shart-sharoitlar yaratadi. Ushbu konstitutsiyaviy normani amalda to‘laqonli ro‘yobga chiqarish maqsadida “Fuqarolar sog‘lig‘ini saqlash to‘g‘risida”, “Aholining sanitariya-epidemiologik osoyishtaligi to‘g‘risida”, “Aholini sil kasalligidan muhofaza qilish to‘g‘risida”, “Aholi o‘rtasida mikronutriyent yetishmasligi profilaktikasi to‘g‘risida”, “Yod yetishmasligi kasalliklari profilaktikasi to‘g‘risida”, “Odamning immunitet tanqisligi virusi keltirib chiqaradigan kasallik (OIV infeksiyasi) tarqalishiga qarshi kurashish to‘g‘risida” kabi qonunlar qabul qilindi.

O‘zbekiston Respublikasining “Fuqarolar sog‘lig‘ini saqlash to‘g‘risida” qonunining **2- moddasida** fuqarolar sog‘lig‘ini saqlash to‘g‘risidagi qonunchilikning asosiy vazifalari belgilangan. Fuqarolar sog‘lig‘ini saqlash to‘g‘risidagi qonunchilikning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat: fuqarolarning sog‘liqni saqlashga doir huquqlari davlat tomonidan kafolatlanishini ta‘minlash; fuqarolarning sog‘lom turmush tarzini shakllantirish; davlat organlari, korxonalar, muassasalar, tashkilotlar, jamoat birlashmalarining fuqarolar sog‘lig‘ini saqlash sohasidagi faoliyatini huquqiy jihatdan tartibga solish.

**3-modda. Fuqarolar sog‘lig‘ini saqlashning asosiy prinsiplari** - Fuqarolar sog‘lig‘ini saqlashning asosiy prinsiplari quyidagilardan iborat:

- sog‘liqni saqlash sohasida inson huquqlariga rioya qilinishi;
- aholining barcha qatlamlari tibbiy yordamdan bahramand bo‘la olishi;
- profilaktika chora-tadbirlarining ustunligi;
- sog‘lig‘ini yo‘qotgan taqdirda fuqarolarning ijtimoiy himoya qilinishi;
- tibbiyot fanining amaliyot bilan birligi.



Bu qonunning eng e'tiborga molik jihati shundaki II bob. Fuqarolarning so'g'ligini huquqiy jihatdan muhovaza qilish. 13-modda. Fuqarolarning sog'liqni saqlash huquqi.

O'zbekiston Respublikasi fuqarolari sog'liqni saqlash borasida daxlsiz huquqqa egadirlar. Davlat yoshi, jinsi, irqi, millati, tili, dini, e'tiqodi, ijtimoiy kelib chiqishi, ijtimoiy mavqeyidan qat'i nazar fuqarolarning sog'lig'i saqlanishini ta'minlaydi. Davlat fuqarolarda kasalliklarning har qanday shakllari borligidan qat'i nazar, ularning kamsitishlardan himoya qilinishini kafolatlaydi. Ushbu qoidani buzishda aybdor bo'lgan shaxslar qonunda belgilangan tartibda javobgar bo'ladilar.

14-modda. Ajnabiy fuqarolar, fuqaroligi bo'lmagan shaxslarning sog'liqni saqlash huquqi. O'zbekiston Respublikasi hududidagi ajnabiy fuqarolarning sog'liqni saqlash huquqi O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalariga muvofiq kafolatlanadi. O'zbekiston Respublikasida doimiy yashovchi fuqaroligi bo'lmagan shaxslar, sog'liqni saqlashda O'zbekiston Respublikasining fuqarolari bilan teng huquqdan foydalanadilar. Ushbu moddaning birinchi va ikkinchi qismlarida ko'rsatib o'tilgan shaxslarga tibbiy yordam ko'rsatish tartibini O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi belgilaydi.

Hayotimizning har bir lahzasida biz qonunda duch kelamiz, bizning bu kabi huquqlarimiz borligi, davlat tomonidan himoya qilinayotganimizni anglatadi. Va shuni ham ta'kidlash joizki O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining muqaddima qismida yozilgani kabi "Respublika fuqarolarining salomatligini muhofaza qilish va qadr-qimmatini yuksak qadrlash orqali ularning munosib hayot kechirishlarini ta'minlashga intilib, insonparvar demokratik huquqiy davlat barpo etishni maqsad qilganmiz." Bu shaklda davlatning inson salomatligi va qadr-qimmatini ta'minlash borasidagi maqsadi alohida ta'kidlangan.

Davlat sog'liqni saqlashning davlat, xususiy va boshqa tizimlarini rivojlantirish bo'yicha zarur chora-tadbirlar ko'rishi, sanitariya-epidemiologik osoyishtalikni kafolatlashi, tibbiy sug'urtaning turli shakllarini rivojlantirish uchun imkoniyatlar yaratishi belgilanib, Orolbo'yining ekologik tizimini muhofaza qilish va tiklash, uni ijtimoiy, iqtisodiy jihatdan barqaror rivojlantirish yuzasidan zarur chora-tadbirlar ko'rishi nazarda tutilmoqda.

Eng quvonarli holat shundaki inson salomatli borasida sòz borar ekan, bu faqat birgina qonunchilik, birgina yuqori turuvchi organ tomonidan emas, balki kòplab qonunlar, mahalla, hokimiyat, vazirliklar va mas'ul shaxslar tomonidan huquqlarimiz kafolatlanishi bu bizning yutu'gimiz va demokratiyaning yana bir



kichik kòrinishi desak mubolağa bòlmaydi. Yana bir qonunchilik hujjatini nazardan chetda qoldirib bòlmaydi, bu “Jamiyat salomatligi va sog‘liqni saqlashni tashkil etish ilmiy-tadqiqot instituti faoliyati to‘g‘risida” Vazirlar Mahkamasining qaroriga kòra, Odamlarning sog‘lig‘ini mustahkamlash va saqlash, sog‘lom turmush tarzi tamoyillarini joriy etish, kasalliklarning oldini olish va ular profilaktikasi, kasalliklarni davolash siyosatidan ustun darajada kasalliklarning oldini olish va ular profilaktikasi siyosatiga qayta yo‘nalish olish - jamiyatda aholi salomatligini tashkil etish tizimini shakllantirishning asosiy maqsadi deb belgilanishi, bizning yana bir yutuğimizdir.

Bugungi kunda dunyo oldida turli murakkab muammolar paydo bo‘lmoqda. Epidemiya, ekologik inqiroz, havo ifloslanishi va global isish kabi masalalar nafaqat insonlarning salomatligiga, balki tabiat va iqtisodiyotga ham salbiy ta‘sir ko‘rsatmoqda. Ushbu muammolarni hal etish uchun birgalikda ishlash va barqaror yechimlarni topish zarur.

Epidemiyalar inson salomatligi, iqtisodiyot va ijtimoiy barqarorlikka jiddiy zarar yetkazadi. Ularning tarqalishi bir necha omillar bilan bog‘liq:

1. Globalizatsiya va harakatchanlik: Jahon bo‘ylab odamlarning tez-tez safar qilishi (turizm, migratsiya, ish safari) viruslarning keng tarqalishiga sabab bo‘ladi. Masalan, COVID-19 pandemiyasi qisqa vaqt ichida butun dunyoga tarqaldi.

2. Sog‘liqni saqlash tizimidagi kamchiliklar: Rivojlanayotgan mamlakatlarda kasalxona va laboratoriyalar etishmasligi epidemiyalarning nazoratdan chiqishiga olib keladi. Malakali tibbiyot xodimlari yetishmovchiligi ham katta muammo.

3. Noo‘rganilgan viruslar va mutatsiyalar: Har yili yangi viruslar paydo bo‘ladi yoki avvalgi viruslar mutatsiyaga uchraydi, masalan, SARS-CoV-2 va uning yangi variantlari.

4. Axborot yetishmasligi va noto‘g‘ri ma‘lumotlar: Odamlar orasida noto‘g‘ri qarashlar (masalan, vaksina qarshiligi) profilaktika va davolash jarayonlariga to‘sqinlik qiladi va bunda Vaksina va dorilarning ishlab chiqilishi va tarqatilishi; Jahon sog‘liqni saqlash tashkilotlari orqali global vaksina dasturlarini joriy etish; Ilmiy-tadqiqot markazlariga ko‘proq investitsiya ajratish kiradi.

### **Xo‘sh, infeksiya tarqalishini monitoring qilishga nimalar kiradi?**

- Global epidemiyalarni nazorat qilish uchun kuzatuv tarmog‘ini kuchaytirish uchun bugungi kunda sun‘iy intellekt yordamida epidemiyani oldindan bashorat qilish tizimlarini joriy qilish maqbulroq yechim bo‘la oladi.



- Davlatlar o'rtasida o'zaro hamkorlikni mustahkamlash, resurslar va bilimlarni bo'lishish, pandemiya vaqtida ehtiyojmand davlatlarga insonparvarlik yordamini tashkil qilish mumkin.
- Sog'liqni saqlash tizimini kuchaytirishda esa qishloq va chekka hududlarda zamonaviy klinikalar qurish, tibbiyot xodimlarini muntazam ravishda tayyorlash va ularni qo'llab-quvvatlash samaralidir.
- Aholini xabardor qilishda axborot kampaniyalari orqali profilaktika choralarning ahamiyatini tushuntirish va noto'g'ri ma'lumotlarning oldini olish uchun ishonchli manbalarni targ'ib qilish lozim.

**Orol bo'yi masalasi.** Orol dengizining qurib borishi inson tomonidan amalga oshirilgan noto'g'ri suv resurslarini boshqarish bilan bog'liq bo'lib, keng ekologik va iqtisodiy muammolarga sabab bo'ldi.

1. Ekologik o'zgarishlar: Dengizning qurishi tufayli sho'r zamin maydoni kengaydi va qishloq xo'jaligiga yaroqsiz holga keldi va quruqlikda paydo bo'lgan tuz va qum bo'ronlari atrof-muhitni ifloslantirdi.

2. Sog'liq muammolari: Chang bo'ronlari tufayli mahalliy aholida nafas yo'llari kasalliklari, allergiya va saraton xavfi oshdi va Ichimlik suvining sifati pasaygani natijasida boshqa kasalliklar paydo bo'ldi.

3. Iqtisodiy inqiroz: Baliqchilik sanoatining yo'qolishi minglab odamlarni daromadsiz qoldirdi va turizm va qishloq xo'jaligi sohalari rivojlanmayapti.

### **Bunday holatlarga qanday yechimlar keltirishimiz mumkin?**

1. Ekotizimni tiklash dasturlari: Qurg'oqchil hududlarga chidamli o'simliklarni, masalan, saxsaul yoki yulg'un ekish va bo'sh yerlarni o'rmonlashtirish orqali tuproqni eroziyadan himoya qilish.

2. Suv resurslarini boshqarish: Amudaryo va Sirdaryodan suv oqimini Orol dengiziga yetkazish bo'yicha xalqaro bitimlar tuzish va suvni tejoychi texnologiyalarni (tomchilatib sug'orish) qishloq xo'jaligida keng qo'llash.

3. Mahalliy aholini qo'llab-quvvatlash: Baliqchilikdan boshqa iqtisodiy imkoniyatlar (masalan, hunarmandchilik, xizmat ko'rsatish sohalari) yaratish va ta'lim va trening dasturlari orqali yangi kasblarni o'rgatish.

4. Ilmiy-tadqiqot ishlari: Orol dengizi hududida ekologik monitoring tizimini yaratish va texnologiyalar yordamida degradatsiyaga uchragan yerlarni qayta foydalanishga kiritish.



**Havo ifloslanishi.** Havo ifloslanishi sanoat inqilobidan boshlab tobora jiddiylashib bormoqda. Bu jarayon ko‘plab global muammolarni keltirib chiqaradi:

- Sanoat chiqindilari, avtomobillar va elektr stansiyalari asosiy ifloslanish manbalaridir.
- Yoqilg‘i (ko‘mir, neft) yoqilishi havoni uglerod dioksid va boshqa zararli gazlar bilan to‘ldiradi.

Albatta salbiy tomonlari ham mavjud bo‘lib, nafas olish tizimi kasalliklari, astma va yurak-qon tomir kasalliklarining ko‘payishi, iqlim o‘zgarishi va issiqxona effektining kuchayishiga sabab bo‘ladi. Bu kabi holatlarni oldini olish uchun esa quyidagilarni keltirishimiz mumkin:

- Quyosh, shamol va gidroenergetikaga sarmoya kiritish.
- Atom elektr stansiyalarini rivojlantirish orqali uglerod chiqindilarini kamaytirish.
- Elektromobillar va ommaviy transportdan foydalanishni rag‘batlantirish.
- Shahar infratuzilmasida piyodalar va velosiped yo‘laklari qurish.
- Chiqindilarni filtrlash texnologiyalarini joriy etish.
- Zavod va fabrikalarda chiqindilarni qayta ishlashni kuchaytirish.
- Parij bitimi kabi global kelishuvlarda qatnashish va uglerod chiqindilarini kamaytirish majburiyatlarini bajarish.

Har bir muammo bo‘yicha keltirilgan tahlillar va yechimlar real hayotda kompleks va uzoq muddatli yondashuvni talab qiladi. Shu bilan birga, har bir inson o‘z hayotida kichik o‘zgarishlar kiritib, global muammolarni hal qilishga xissa qo‘shishi mumkin.

Fuqarolarning tibbiy xizmatdan foydalanish huquqi har bir jamiyatda asosiy konstitutsiyaviy huquqlardan biri bo‘lib, u insonning sog‘lig‘ini saqlash va hayot sifatini ta‘minlashda muhim ahamiyatga ega. Davlat tomonidan ushbu huquqni kafolatlash va tibbiy xizmatlarga teng kirishni ta‘minlash ijtimoiy adolat va barqarorlikning asosi hisoblanadi. Biroq, zamonaviy dunyo global muammolar bilan yuzma-yuz kelar ekan, bu huquqni samarali amalga oshirish yanada murakkablashmoqda. Fuqarolarning tibbiy xizmatdan foydalanish huquqini to‘liq amalga oshirish global muammolarni hal qilish bilan chambarchas bog‘liqdir. Epidemiyalarni nazorat qilish uchun davlatlar o‘zaro hamkorlikni mustahkamlashi,



ekologik xavfsizlikni ta'minlash uchun esa sanoat chiqindilarini kamaytirish va yashil energiyaga o'tishni jadallashtirishi lozim. Shu bilan birga, aholining tibbiy xizmatlarga bo'lgan kirishini yaxshilash uchun qishloq va chekka hududlarda zamonaviy tibbiy markazlar tashkil etish, tibbiy xizmat sifatini oshirish va profilaktikaga ustuvor ahamiyat berish zarur. Yakuniy xulosa shuki, fuqarolarning sog'liqni saqlash huquqini himoya qilish nafaqat davlatning ichki siyosatidagi muhim vazifa, balki global muammolarni hal qilish yo'lida dunyo hamjamiyatining umumiy maqsadiga aylanishi kerak. Bu huquqni kafolatlash orqali biz nafaqat bugungi avlod, balki kelajak avlodning ham sog'lom va barqaror hayot kechirishiga poydevor yaratamiz. Shu bois, davlatlar, jamiyatlar va har bir inson o'z mas'uliyatini anglab, bu yo'nalishda birgalikda harakat qilishi zarur.

### **Foydalanilgan adabiyotlar ròyxati**

- 1) lex.uz/mact/-26013 <https://lex.uz/mact/-26013>
- 2) lex.uz/acts/-20596 <https://lex.uz/acts/-20596>
- 3) Inson manfaatlari konstitutsiyasi  
[https://constitution.uz/oz/pages/Inson manfaatlari](https://constitution.uz/oz/pages/Inson_manfaatlari)
- 4) Олий Мажлис Қонунчилик палатаси <https://parliament.gov.uz/articles/588>
- 5) 266-сон 10.05.2017. Jamiyat salomatligi va sog'liqni saqlashni tashkil etish ilmiy-tadqiqot instituti faoliyati to'g'risida <https://lex.uz/uz/docs/-3199754?ONDATE=15.05.2017&ONDATE2=15.02.2018&action=compare>
- 6) Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar  
<http://www.insonhuquqlari.uz/oz/menu/itisodij-izhtimoiy-va-madaniy-uular>
- 7) Ўзбекистон Миллий ахборот агентлиги - расмий хабарлар, тезкор янгиликлар, таҳлилий-танқидий материаллар, қонун ҳужжатлари, фото ва видеорепортажлар [https://uza.uz/oz/posts/yangi-konstitutsiyada-bepul-tibbiy-yordamning-kafolatlari\\_389308](https://uza.uz/oz/posts/yangi-konstitutsiyada-bepul-tibbiy-yordamning-kafolatlari_389308)
- 8) Shaxsiy, iqtisodiy, ijtimoiy hamda ekologik huquq va erkinliklar, ularning kafolatlari. » Xorazm viloyati Yuridik Texnikumi <https://xvyut.uz/axborot-xizmati/e039lonlar/maqolalar/531-shaxsiy-iqtisodiy-ijtimoiy-hamda-ekologik-huquq-va-erkinliklar-ularning-kafolatlari.html>